

nu af nabij was er vorig jaar een groei van twee procent in de kinderopvang, enkele jaren geleden was dat nog 25 procent.

controleeren, zeggen de ouders. Maar ook bij ondernemers in de Kinderopvang zijn er klachten over de gewijzigde verhoudingen met ouders en oudercommissies. Zo stel-

gen er echter op dat de verhouding tussen prijs en kwaliteit, zodat het overleg met oudercommissies vooral op inhoud gevoerd kan worden. 'Oudercommissies

ten goede, stelt ze. 'Een normale verstandhouding is per definitie beter voor de kwaliteit van de kinderopvang. Natuurlijk mag ons

'Wij houden alleen toezicht op de Mededingingswet.'

Rutger van den Dikkenberg

De prijs van de rechtsstaat

In een rechtsstaat is het voor iedereen mogelijk naar de rechter te stappen. Door afgeronde en nog geplande hervormingen wordt dat steeds moeilijker. Bestuurskundige **Gerrit Dijkstra** en politiek filosoof **Paul Nieuwenburg** van de Universiteit Leiden vragen zich af of Nederland nog een rechtstaat is.

RECHT EN RECHTSPRAAK

STAATS- EN BESTUURSRECHT

Populisten houden niet van rechters. En politici van gevestigde partijen hebben weinig op met populistten. Toen Geert Wilders onlangs suggereerde rechters maar voor een bepaalde tijd te benoemen, waren de reacties van politici niet van de lucht. De verleiding is groot te denken dat Wilders' suggesties ingegeven zijn door de rechtszaak waarin hij de aangeklaagde is. Hetzelfde kan men zeggen van Berlusconi's stelselmatige zwartmakerij van Italiaanse onderzoeksrechters. Maar de populistische afkeer van de rechterlijke macht gaat dieper. Aangezien populistten voor hun legitimatie afhankelijk zijn van 'het volk', zijn

alle instituties die zelf niet kunnen bogen op een dergelijke legitimatie verdacht. De rechterlijke onafhankelijkheid is de populist een doorn in het oog. De verontwaardiging uit het kamp van de gevestigde partijen is huichelachtig. Zij hebben er de laatste jaren in verscheidene kabinetten zelf veel toe bijgedragen de rol van de rechter in onze veelgeroemde rechtsstaat te marginaliseren. Zowel de laatste kabinetten-Balkenende als het zittende kabinet lijken artikel 17 van de Grondwet tot een papieren tijger te reduceren. In het ondubbeltzinnige Nederlands van de *Grondwet in eenvoudig Nederlands*: 'In onze rechtsstaat mag niemand je tegenhouden als je naar de rechter wilt.' Afgezien van de interpretatieproblemen die zelfs het eenvoudigste Nederlands met zich meebrengt, is de strekking duidelijk: onder 'niemand' valt dus ook de overheid. De rechtsstaat heeft een prijs. Politici, maar ook belastingbetalende burgers, lijken steeds minder bereid deze prijs te betalen. Ook de rechterlijke macht kost geld. Nu weet iedereen dat rechters overbelast zijn. Zij hebben nauwelijks meer de gelegenheid dossiers zorgvuldig te bestuderen, omdat op de productie van vonnissen enthousiast 'gestuurd' wordt door managers. In het visitatierapport van de Raad voor de

Rechtspraak over het functioneren van de Nederlandse rechtbanken lezen we over 'verouderde opvattingen over rechterlijke onafhankelijkheid' en de wenselijkheid van een 'assertiever' management. Wie in een organisatie werkt, kan dit soort retoriek van 'kwaliteitszorg' feilloos ontcijferen.

Alibi

Natuurlijk, het is in het belang van de rechtsstaat rechters te ontlasten. Maar dit mag geen alibi worden voor een bezuinigingsoperatie die diezelfde rechtsstaat afkalft. Het lijkt er echter op dat de hervormingen die de laatste jaren zijn doorgevoerd of op de agenda gezet, precies dit effect hebben. Een drietal illustraties mag ter verduidelijking dienen. Het kabinet is voornemens fors te snoeien op de vergoeding van advocaten van een verdachte van een strafrechtelijk delict. De Nederlandse rechtsstaat is op de vingers getikt door het Europese Hof, omdat de rechtsbijstand door een advocaat voor of tijdens een politieverhoor niet gewaarborgd werd. Nu probeert staatssecretaris Teeven dit te ondergraven door de vergoedingen van advocaten drastisch te verlagen. Sinds 2008 kent Nederland de Wet OM-afdoening. Deze wet bepaalt dat het Openbaar Ministerie een

strafbeschikking kan uitvaardigen voor 'mineure' delicten. De officier kan bijvoorbeeld taakstraffen opleggen. Verzet bij de rechter is mogelijk: anders zou Nederland ook hier onvermijdelijk op de vingers getikt worden. De maatregel zou echter futiel zijn indien tegen iedere beschikking verzet bij de rechter wordt aangetekend. Dat is waarom toenmalig minister van Justitie Donner in het oorspronkelijke wetsontwerp de bepaling wilde invoegen dat indien de veroordeling in verzet stand houdt, de door de rechter toegekende strafmaat automatisch hoger uitvalt. Het is een schrale troost dat dit voorstel het niet haalde. Maar het verraadt de inzet van de hervorming. Het huidige kabinet heeft hierop iets gevonden. In een bijlage bij het regeerakkoord neemt het kabinet een voorstel over van de door het kabinet-Balkenende ingestelde ambtelijke werkgroep 'Veiligheid en terrorisme' (sic!) tot een spectaculaire verhoging van privaat- en bestuursrechtelijke griffierechten. Door deze kostendekkend te maken kan 240 miljoen euro bespaard worden. In sommige gevallen betekent dit dat de griffierechten voor een procedure vertien- of vertwintigvoudig worden. Dit is vooral vanuit het perspectief van rechtsbescherming tegen de overheid problematisch.

Uit bestuurskundig onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat veel beschikkingen op geautomatiseerde wijze (met vaak onbegrijpelijke standaardmotiveringen) worden uitgevaardigd. Vaak komt een zorgvuldige afweging pas tot stand in een bezwaar- of beroepsprocedure. De geautomatiseerde overheid laat de burger dus opdraaien voor haar eigen onzorgvuldigheid. Dit kan ertoe leiden dat de overheid minder en minder gecorrigeerd wordt, omdat de kosten van correctie voor burgers te hoog zijn. Het klinkt misschien sleets, maar de rechtsstaat is er ook om de burger tegen de overheid te beschermen. De principiële vraag is of overbelasting van de rechter moet worden voorkomen door de burger de toegang tot de rechter te ontmoedigen door hem voor zijn recht te laten betalen. Niet indirect, via een belastingstelsel, maar direct, zoals bij consumptiegoederen. De burger ('de cliënt') 'koopt' zijn recht. Is het te duur, dan ziet hij ervan af. De boodschap is duidelijk. In eenvoudig Nederlands: 'In onze rechtsstaat mag niemand je tegenhouden als je naar de rechter wilt.' Als je maar betaalt.

Gerrit Dijkstra is docent Bestuurskunde aan de Universiteit Leiden, Paul Nieuwenburg is docent Politieke Filosofie aan dezelfde instelling